

**ЧЕРНІГІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА**

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**Кафедра екологічної психології
та психічного здоров'я**

І.І. Шлімакова, Д.Е. Дубініна

ПЕРША ПСИХОЛОГІЧНА ПРАКТИКА

Методичні рекомендації
для студентів 3-го курсу спеціальності "Психологія"
по виконанню завдань
та оформленню звітної документації
з безвідривної психологічної практики

Чернігів – 2012

**ЧЕРНІГІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА**

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**Кафедра екологічної психології
та психічного здоров'я**

І.І. Шлімакова, Д.Е. Дубініна

ПЕРША ПСИХОЛОГІЧНА ПРАКТИКА

Методичні рекомендації
для студентів 3-го курсу спеціальності "Психологія"
по виконанню завдань
та оформленню звітної документації
з безвідривної психологічної практики

Чернігів – 2012

УДК 159. 938. 363. 5 (076)

ББК Ю9 р 30-518

Ш 69

Рецензенти:

Панок В.Г

кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник, директор
Українського науково-методичного центру
практичної психології і соціальної роботи

Данильченко Т.В.

кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальної та практичної
психології Чернігівського національного
педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка

Шлімакова І.І. Дубініна Д.Е.

Ш 69 Перша психологічна практика: методичні рекомендації для студентів 3-го курсу спеціальності "Психологія" по виконанню завдань та оформленню документації з безвідривної психологічної практики. – Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка, 2012. – 48 с.

ББК Ю9 р 30-518

УДК 159. 938. 363. 5 (076)

Навчальне видання являє собою комплекс інструктивно-методичних матеріалів по виконанню завдань безвідривної психологічної практики, яка передбачена для майбутніх психологів на 3-му курсі.

Методичні рекомендації містять завдання, зміст, порядок організації, програму практики, вимоги до звітної документації, критерії оцінювання результатів, передбачених програмою завдань. У розробці подано схеми вивчення класного колективу та окремого учня, перелік психодіагностичного інструментарію, опис методів роботи з малою групою.

Методична розробка адресована студентам вищих навчальних закладів, які навчаються за фахом "Психологія".

Рекомендовано до друку вченою радою
психолого-педагогічного факультету
(протокол № 8 від 30 квітня 2012 р.)

© Шлімакова І.І., Дубініна Д.Е., 2012

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1	
ДОСЛІДЖЕННЯ МАЛОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ГРУПИ (КЛАСУ)	
1.1. Програма та зміст практики.....	7
1.2. Орієнтовна схема вивчення класного колективу.....	9
1.3. Перелік психодіагностичного інструментарію для дослідження класного колективу	11
1.4. Методи роботи з малою групою	12
1.5. Порядок підведення підсумків першого етапу практики.....	14
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2.	
ВИВЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРА	
2.1. Програма та зміст практики.....	15
2.2. Орієнтовна схема вивчення особистості школяра	17
2.3. Вимоги до психолого-педагогічної характеристики учня	18
2.4. Перелік психодіагностичного інструментарію для дослідження особистості учня	20
2.5. Порядок підведення підсумків другого етапу практики	22
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ	
БЕЗВІДРИВНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ	23
ДОДАТКИ	27
ЛІТЕРАТУРА	44

ПЕРЕДМОВА

Педагогічна і психологічна наука традиційно розглядає психологічну практику студентів як важливу соціально-психологічну умову і засіб професійної підготовки майбутнього психолога. Мета, завдання, зміст програми навчальної практики та форми її звітності обумовлюються "Положенням про практику студентів вищих педагогічних навчальних закладів України", освітньо-кваліфікаційними характеристиками фахівців, що передбачені Державними стандартами вищої освіти України, навчальними планами спеціальності "Психологія".

Безвідривна психологічна практика являється одним з видів практики студентів психологічних спеціальностей. Дана практика за своєю черговістю є першою та проходить без відриву від навчання у *два етапи* (5-й семестр – жовтень, 6-й семестр – лютий), загальний часовий термін – *6 тижнів*. Зміст практики поділено на *2 модулі*.

Функціональною діяльністю студента у школі виступає *роль помічника шкільного психолога*. Тому, при проходженні практики студенти у своїй діяльності керуються Етичним кодексом психолога (Додаток 1), Етичними принципами та етично-моральними нормами психодіагностики (Додаток 2).

У складанні Програми безвідривної навчально-виховної психологічної практики використовувалися наукові та практичні дослідження таких зарубіжних та вітчизняних учених, як Г.С. Абрамова, Г.Ю. Айзенк, М.Й. Варій, Ю.З. Гільбух, О.В. Гончаренко, Г.В. Дьяконов, В.Ю. Дмитрієв, К.С. Дрозденко, В.Л. Маришук, В.С. Мухина, Р.В. Павелків, О.М. Полякова, В.М. Рибалко, М.В. Савчин, Л.В. Туріщева, В.А. Худик, Л.В. Цибульова, І.М. Цимбалюк, О.Ю. Яницька та ін.

Метою практики є формування у студентів початкового рівня професіоналізму, значимих для діяльності практичного психолога умінь та навичок; оволодіння студентами традиційними і сучасними інноваційними технологіями навчання, сучасними методами й формами організації праці в освітянській галузі; виховання потреби систематично поповнювати свої знання та творчо їх використовувати в практичній діяльності.

Конкретизованою метою безвідривної практики є удосконалення і закріплення теоретичних знань із загальної психології, психології вікового розвитку особистості, педагогічної психології, соціальної психології; набуття умінь і навичок практичної роботи в процесі спостереження та проведення психологічного дослідження; ознайомлення з технологією одержання, обробки, аналізу і використання психологічної інформації.

Завдання безвідривної практики студентів:

- знайомство з роботою психологічної служби школи;
- оволодіння світоглядними і морально-етичними принципами відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики спеціальності;
- поглиблення знань з психології та педагогіки, наповнення їх реальним життєвим змістом;
- формування навичок організації наукового спостереження;
- поглиблення вмінь дослідницького підходу та використання психологічного інструментарію, формування знань про принципи проведення емпіричного дослідження психологічних явищ;
- навчання студентів прийомам практичного використання психологічних методів, зіставлення набутих теоретичних знань про психологічні особливості дитини з реальною педагогічною дійсністю;
- формування у студентів уміння формулювати висновки та практичні рекомендації за результатами емпіричного дослідження;
- розвиток умінь виявляти, аналізувати й враховувати при організації навчально-виховного процесу загальні психологічні закономірності;
- формування навичок застосовувати на практиці індивідуальний підхід до навчання й виховання шляхом вироблення конкретних рекомендацій для окремих учнів на основі проведеного дослідження;
- формування навичок роботи із класним колективом з аналізом його психологічної структури й рівня розвитку.

Зміст роботи студента-практиканта планується у відповідності до конкретно поставлених завдань на кожному етапі практики. За період практики студенти повинні навчитись, використовуючи теоретичні знання по психології, досліджувати особистість учня як члена класного колективу, а також класний колектив у цілому. З цією метою студенти відвідують уроки та виховні заходи у класах, здійснюють знайомство з дітьми, проводять індивідуальні бесіди, психодіагностичні дослідження. Одним з головних розділів практики є оволодіння навичками по складанню психолого-педагогічних характеристик особистості та класного колективу.

Змістовний характер запропонованих психолого-педагогічних завдань, які виконують студенти протягом безвідривної практики, дозволяє побудувати процес їхньої підготовки на індивідуально-творчому та особистісно-діяльнісному рівнях. Завдання передбачають реалізацію знань, умінь і навичок, самоаналіз виконаної роботи, зіставлення набутих теоретичних знань про психологічні особливості дитини з реальною педагогічною дійсністю.

Виконання завдань з психології вимагає також ефективної співпраці студента з учнями, вчителями, батьками, адміністрацією. Такий масштаб професійних контактів, моделювання в ході навчальної практики основних ознак і особливостей майбутньої психологічної діяльності надає студенту можливість не лише відшукати свій стиль, але й індивідуалізувати навчально-виховний процес з огляду на особистість дитини.

Логіка побудови завдань з психології до навчальної практики студентів максимально наближена до логіки їх майбутньої професійної діяльності. Завдання оптимально адаптовані до реального функціонування сучасної школи. Завдяки цьому, результати студентських досліджень можуть використовуватися психологом школи та вчителями у подальшій роботі.

Окрім цього, дослідницькі матеріали, зібрані студентами під час практики, можуть бути використані для підготовки доповідей на студентських конференціях, а також у роботі над курсовими, бакалаврськими, дипломними та магістерськими роботами.

Структура навичок і вмінь, якими повинен опанувати студент:

- уміти реалізувати на практиці метод наукового спостереження;
- навчитися коригувати свою діяльність у процесі підготовки і проведення психодіагностичного дослідження;
- оволодіти вміннями аналізу та самоаналізу (рефлексії) сукупності ключових компетенцій, що дозволяє порівнювати свої дії з прийнятими в методиці еталонами, шукати та знаходити ефективні прийоми психологізації навчально-виховного процесу.

Суттєвими параметрами, якими повинні опанувати студенти протягом проходження безвідривної практики є самостійність у навчальному процесі, закріплення інтересу до оволодіння матеріалом, набуття позитивного досвіду власної практичної діяльності.

Керівництво безвідривною практикою здійснюють викладачі кафедри екологічної психології та психічного здоров'я, які закріплені за освітніми закладами, що визначені базами практики. В школах організаційну і методичну допомогу студентам надають директор, його заступники, шкільні психологи, класні керівники, вчителі.

Поточний контроль здійснюється:

- з боку методистів практики від кафедри;
- з боку практичних психологів базових установ;
- з боку керівника практикою – шляхом звітування методиста й інформування практичного психолога школи.

Підсумковий контроль проводиться у вигляді:

- подання звітної документації;
- захисту підсумкового "Звіту" про проведену роботу.

Звітна документація складається з двох основних документів:

1. *Щоденник* практики, у якому відображена уся робота, що здійснювалася протягом практики, власні враження, міркування, аналіз проблем та шляхи їх подолання.

2. *Звіт*, у якому висвітлюється, аналізується та узагальнюється проведена під час практики робота. Звіт оформлюється у вигляді реферату форматом А-4.

Звітна документація подається студентами після закінчення практики у кожному семестрі окремо.

ДОСЛІДЖЕННЯ МАЛОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ГРУПИ (КЛАСУ)

5-й семестр

Відповідно до мети та основних завдань безвідривної психологічної практики пріоритетними **завданнями студентів** у 5-му семестрі визначено:

1. Оволодіння навичками формування першого враження про малу соціальну групу (клас) на основі бесіди з учителями та адміністрацією школи, вивчення документів, що відображають життя конкретного класу.
2. Формування умінь встановлювати довірливий, тісний контакт з класом.
3. Відпрацювання навичок проведення психологічного дослідження класного колективу.
4. Розвиток та засвоєння умінь оформлення психологічної документації (систематизація первинних матеріалів дослідження, протоколів діагностичних обстежень, журналу щоденного обліку роботи).
5. Розвиток навичок узагальнення результатів проведених психодіагностичних досліджень у формі написання психолого-педагогічної характеристики класу.

1.1. ПРОГРАМА ТА ЗМІСТ ПРАКТИКИ

I. Підготовчий етап

Зміст: співбесіда з керівником безвідривної практики з наступних питань:

1. Теоретичні засади і принципи психодіагностичних процедур.
2. Поведінкові прояви психологічних станів і процесів.
3. Основні принципи застосування психодіагностичних методик.
4. Види психодіагностичних процедур, особливості їх застосування.
5. Спостереження як метод психологічного дослідження.
6. Види психологічного спостереження.
7. Принципи і можливості використання спостереження у психодіагностиці.
8. Спостереження за класним колективом.
9. Методи діагностики класного колективу.
10. Методи вивчення психологічного клімату класного колективу.
11. Особливості спостереження за процесом міжособистісного спілкування.
12. Візуальна психодіагностика.
13. Способи та прийоми фіксації результатів спостереження.
14. Способи подальшої обробки результатів спостереження.
15. Опитування, його різновиди. Опитування як процес спілкування.
16. Анкетування як діагностичний метод.

17. Психологічне тестування.
18. Дослідження взаємовідносин між вчителем та класним колективом.
19. Соціометричні та референтометричні процедури діагностики.
20. Етичні норми та правила психологічного дослідження.

II. Організаційний етап

Зміст: закріплення за школою (базою практики), ознайомлення з програмою практики, участь у настановній конференції.

III. Адаптаційний етап

Зміст:

1. Ознайомлення з основними напрямками роботи загальноосвітньої школи та умовами її роботи (база проходження навчальної практики).
2. Знайомство з основними напрямками роботи психологічної служби в цілому та практичного психолога, зокрема.
3. Ознайомлення із системою взаємодії психолога з адміністрацією, учителями, соціальним педагогом.
4. Закріплення за класом, знайомство з класним керівником та вивчення системи планування його роботи з класом.

IV. Основний етап

Виконання програми безвідривної психологічної практики згідно індивідуального графіку та плану роботи.

Зміст:

1. Спільно з шкільним психологом визначення і планування роботи студента.
2. Оформлення щоденника практики.
3. Відвідування уроків та позакласних заходів у закріпленому класі.
4. Виконання індивідуального завдання – психодіагностичне обстеження класного колективу (2-3 методики), обробка первинних результатів, підготовка висновків, рекомендацій.
5. Складання психолого-педагогічної характеристики класного колективу.
6. Допомога практичному психологу та класному керівнику по запити.

V. Підсумковий етап

Зміст:

1. Оформлення звітної документації щодо виконання Програми безвідривної психологічної практики.
2. Аналіз та самоаналіз проведеної роботи, обґрунтування структури психодіагностичних карт, перевірка адекватності отриманих результатів та сформульованих висновків і рекомендацій.
3. Підготовка доповіді на звітну конференцію.

VI. Звітний етап

Зміст:

1. Подача матеріалів практики методисту.
2. Звіт за перший етап проведеної на практиці роботи.

1.2. ОРІЄНТОВНА СХЕМА ВИВЧЕННЯ КЛАСНОГО КОЛЕКТИВУ

Розділ 1. Загальна інформація про клас. Організаційна структура класу

- 1.1. Офіційна структура класу, його склад учнів: а) аналіз за віком, статтю; б) наявність та кількість другорічників, учнів з послабленим здоров'ям.
- 1.2. Зв'язок класного колективу із зовнішнім соціальним оточенням: а) іншими класами, школою, батьками, вчителями, позашкільними колективами.

Розділ 2. Організація класу як формальної групи

- 2.1. Загальний рівень розвитку класу: а) відповідність рівня розвитку учнів у класі віковим психологічним особливостям; б) працездатність, рівень розвитку пізнавальних інтересів.
- 2.2. Успішність: а) загальний рівень успішності; б) успішність з окремих предметів; в) відмінники та ступінь їх впливу на клас; г) невстигаючі учні, причини їх неуспішності; д) взаємодопомога у навчанні.
- 2.3. Дисципліна: а) загальний рівень; б) стан дисциплінованості на окремих уроках, на перервах, в позаурочний час; в) негативні та позитивні вияви взаємодопомоги і взаємодії у навчальній діяльності (підказки, списування, шпаргалки, наставництво).
- 2.4. Колективна діяльність: а) основні види колективної діяльності; б) виконання учнями доручень; в) традиції класу, види традицій (трудові, побутові, спортивні, національні, моральні, політичні, релігійні; г) характеристика взаємодії учнів у процесі спільної діяльності.
- 2.5. Актив: а) коротка характеристика активу класу та його діяльності (ініціативність, самостійність, наполегливість, вимогливість до себе й інших, авторитет серед товаришів та його основа; б) роль активу у формування та зміцненні колективу; в) функціональні обов'язки активу, система підпорядкування.

Розділ 3. Соціально-психологічна структура класу

- 3.1. Виразність соціально-рольової диференціації: а) статусно-рольовий розподіл у групі; б) наявність лідерів та аутсайдерів.
- 3.2. Формальна і неформальна структура класу, мікрогрупи: а) співвідношення ділової (офіційної) та емоційної (неофіційної) структур; б) стосунки формальних та неформальних лідерів.

Розділ 4. Морально-психологічний клімат класу

- 4.1. Загальна характеристика психологічного клімату в класі: а) позитивний, негативний, нейтральний.
- 4.2. Характер міжособистісних стосунків: а) угруповання за цільовими інтересами, б) угруповання позитивного та негативного спрямування; в) наявність учнів, що не належать до жодного угруповання, мотиви їх відчуження та ставлення до них з боку згуртованих однокласників; г) наявність кругової поруки.

Розділ 5. Соціально-психологічні феномени групи

- 5.1. Соціальна спрямованість та групові устремління: а) демократичність, колективізм, індивідуалізм; б) моральна спрямованість, рівень моральної вихованості.
- 5.2. Внутрішньогрупові процеси нормоутворення: а) соціальна цінність прийнятих у класі ціннісних орієнтацій та групових норм; б) типи групових санкцій та їх призначення.
- 5.3. Взаємодія групових норм більшості та меншості: а) вплив норм більшості; б) наявність групового тиску, конформізм, нонконформізм; в) вплив норм меншості; г) наявність внутрішньогрупового фаворитизму, зовнішньогрупової дискримінації.

Розділ 6. Психологія класу як колективу

- 6.1. Характеристика процесу колективоутворення: а) згуртованість класу; б) групова сумісність; в) інтелектуальна єдність.
- 6.2. Групова рефлексія: а) здатність приймати і оцінювати взаємостосунки з іншими групами.
- 6.3. Єдність групи: а) емоційна єдність (групові настрої, групова емоційна ідентифікація); б) вольова єдність (здатність групи протистояти труднощам, надійність групи в екстремальних ситуаціях).
- 6.4. Організованість класу: а) колективістське самовизначення, колективістська ідентифікація; б) рівень відповідальності членів колективу за доручену справу; в) референтність колективу для його членів (ступінь прийняття групових еталонів; г) ступінь задоволеності учнів своїм класом.

Розділ 7. Педагогічне керівництво класом

- 7.1. Особистість класного керівника: а) відомості про класного керівника, його вплив на колектив; б) особливості психолого-педагогічного спілкування з класом; в) стиль керівництва, відповідність стилю керівництва рівневі розвитку групи; г) роль класного керівника у створенні сприятливого психологічного клімату.
- 7.2. Вплив на клас вчителів, батьків, ставлення до них учнів.

Розділ 8. Загальні висновки та рекомендації

- 8.1. Загальна оцінка класу як колективу, висновки про рівень його сформованості на основі визначення стадії розвитку класу (за змістом, характером міжособистісної взаємодії, цінностями, орієнтаціями тощо).
- 8.2. Рекомендації науково-практичного та організаційно-методичного характеру. Визначення подальших перспектив роботи з групою: проведення психологічних та педагогічних заходів для покращення організації класу та соціально-психологічного клімату (за необхідності); створення сприятливих умов для розвитку особистості в колективі, подолання чинників, що заважають цьому.

Дата

Підпис студента-практиканта

Підпис психолога школи

1.3. ПЕРЕЛІК ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДЛЯ КОМПЛЕКСНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КЛАСНОГО КОЛЕКТИВУ (2-3 методики на вибір студента)

Організація класу як формальної групи

1. Опитувальник "Мій клас" (В.О. Георгієвська).
2. Анкета для учнів "Я та мій клас" (В. Оржеховська).

Дослідження соціально-психологічної структури класу

1. Методика діагностики міжособистісних та міжгрупових відносин "Соціометрія" (Дж. Морено).
2. Зовнішньогрупова референтометрія.
3. Методика вивчення соціального статусу учня (В. Оржеховська).

Вивчення морально-психологічного клімату в колективі

1. Методика міжособистісних стосунків (Т. Лірі).
2. Психологічний клімат класного колективу (В.С. Івашкін, В.В. Онуфрієва).
3. Методика "Клімат" (модифікований варіант методики Б.Д. Паригіна)
4. Експрес-методика вивчення соціально-психологічного клімату у колективі (О. Михалюк, О. Шалито).
5. Методика оцінки психологічної атмосфери у колективі (А. Фідлер).
6. Методика визначення психологічного клімату класу (А.Н. Лутошкін).

Дослідження соціально-психологічних феноменів групи

1. Методика самооцінки емоційно-мотиваційних орієнтацій у між груповій взаємодії (модифікований варіант методики Фетіскіна).
2. Методика "Ціннісні орієнтації" (М. Рокич).
3. Методика діагностики рівня емпатійних здібностей (В. Бойко).
4. Методика схильності особистості до конфліктної поведінки (К. Томас).

Діагностика психології класу як колективу

1. Методика визначення опосередкованої згуртованості (В.С. Івашкін, В.В. Онуфрієва).
2. Методика визначення рівня розвитку учнівського самоврядування (М. Рожков).
3. Вивчення задоволеності учнів шкільним життям (А. Андрєєва).
4. Методика виявлення рівня задоволення учнів різними аспектами життя колективу (Л. Фрідман).
5. Методика визначення індексу групової згуртованості (Сішор).
6. Методика діагностики соціально-психологічної адаптації (К. Роджерс, Р. Даймон).
7. Методика "Q-сортування" (В. Стефансон).
8. Шкала оцінювання організованості шкільного класу (Л.І. Уманський).

Вивчення особливостей педагогічного керівництва класом

1. Методика визначення взаємовідносин педагогів та учнів у шкільному колективі (Л. Байбородова).
2. Діагностика ролівого конфлікту в діяльності керівника (С. Єріна).
3. Опитувальник "Мій клас і мій учитель" (В.О. Георгієвська).

1.4. МЕТОДИ РОБОТИ З МАЛОЮ ГРУПОЮ

Метод педагогічного інтерв'ю

Щоб одержати значиму інформацію про клас, досить провести педагогічне інтерв'ю із трьома-п'ятьма незалежними респондентами (тобто опитуваними). При підготовці до інтерв'ю варто добре запам'ятати всі питання, які намічені як обов'язкові, і питання, які можуть бути поставлені додатково (в цьому випадку інтерв'ю переходить у метод бесіди). У програму інтерв'ю варто включати 12-18 питань і в процесі його проведення фіксувати основний зміст відповідей опитуваного. Після того, як інтерв'ю буде проведено з усіма наміченими особами, необхідно написати узагальнення, аналіз, огляд, зіставлення всіх висловлених думок на клас та різні аспекти його життя.

Орієнтовний перелік питань для інтерв'ю:

1. Історія класу.
2. Традиції.
3. Чи є в класі досвід спільної діяльності (суспільно-політичної, трудовий, культурної тощо), досвід участі в культурно-масових заходах. Яка результативність цієї діяльності? Чи є учні, які не беруть участі в спільній діяльності? Чим це пояснюється?
4. Яку мету ставлять перед собою учні в суспільній діяльності, до чого прагнуть?
5. Які професійні наміри й прагнення учнів?
6. Що спонукає учнів прагнути до досягнення мети (інтерес, усвідомлення суспільної важливості спільної справи, суперництво, бажання мати нагороду, схвалення тощо)? Які мотиви є основними для різних видів діяльності?
7. Офіційний актив класу, результати його діяльності (навчальної, суспільної тощо)?
8. Ділові й особисті якості активістів, які визначають успіх або невдачі їхньої діяльності.
9. Неофіційний актив. Лідери угруповань, характер їхнього впливу на учнів, взаємозв'язок між угрупованнями.
10. Взаємозв'язок між офіційним і неофіційним активом.
11. Чим пояснюється пасивність окремих учнів?
12. Як проходить обговорення й прийняття спільних рішень у класі, чи вмюють учні виділити головні цілі й завдання, осмислити прийоми досягнення мети?
13. Чи існує в класі громадська думка? Чи впливає думка класу на поведінку учнів?
14. Як ставляться учні до критичних зауважень і оцінок їхнього класу з боку шкільних громадських організацій, учителів?
15. Які факти життя класу або школи викликали в класі особливо яскраві переживання?

16. Як поведуться учні у важких, складних, напружених ситуаціях? Як впливають на їхню активність труднощі, невдачі, а також перемоги, пошана, слава?
17. Як, зазвичай, виконуються прийняті рішення? Відразу або довго "розгойдуються"? Чи спостерігаються аврал, штурмівщина, невміння зібратися в потрібний момент?
18. Чи вміють учні виділити етапи в досягненні цілей і виявити наполегливість у їхній реалізації?
19. Як переживають учні успіх чи неуспіх у спільній діяльності, зриви в поведінці та успішності окремих учнів?
20. Як ставляться учні до новеньких, хворих, до невстигаючих?

Метод бесіди. Психолого-педагогічний діалог

Бесіда з учнями, учителями, батьками або іншими людьми може проводитися в індивідуальному або груповому варіантах. Збираючись провести бесіду, варто визначити для себе її тему й продумати коло основних питань. Бесіда повинна проходити у вільній, невимушеній атмосфері поваги, взаємної довіри, інтересу. Успіх бесіди визначається наявністю контакту, педагогічного такту й взаєморозуміння зі співрозмовником.

Бесіда – гнучкий і оперативний інструмент спілкування, одержання інформації, однак мистецтво педагогічної бесіди багато в чому полягає в умінні одержувати інформацію з відповідей на непрямі запитання, із загального уявлення про клас, з почуттів, які переживає співрозмовник.

Якщо бесіда використовується як метод складання психологічної характеристики класу, то необхідно по свіжих слідах записати її зміст, отриману інформацію, а також ті висновки й міркування, на які вона наштовхнула.

Метод бесіди – психолого-педагогічний діалог – найчастіше призначається не тільки для одержання інформації, але й для встановлення діалогічних відносин довіри, поваги, розуміння.

Метод творів на вільну тему

На перший погляд цей метод виглядає досить простим: коротке вступне слово, інструкція про те, що з метою вивчення класу, різних сторін його життя, відносин кожного учня до свого класу треба написати невеликий твір у вільній формі. Головне, щоб цей твір був щирим і досить серйозним, його обсяг при цьому не має особливого значення. Треба написати про те, що хвилює, турбує, що б хотілося змінити, поліпшити тощо.

На написання цього твору варто дати невелику кількість часу (15-25 хв.), але якщо хтось захоче його продовжити у вільний час, то, звичайно, цікаво буде одержати більш розгорнуті, більш глибокі міркування про себе та свій клас. Ці твори ніяк не оцінюються, не слід давати також будь-яку програму або план такого твору, оскільки найважливіше в ньому – це власні думки, переживання, ідеї, пропозиції.

Досвід показує, що такі твори виходять, коли їх проводить людина, що користується більшою повагою й довірою учнів. Однак твори потрібно обов'язково глибоко проаналізувати, осмислити й потім обговорити із учнями. Якщо цього не зробити, то наступного разу вони вже ніколи не викладуть свої думки щиро й творчо. Приклади тематики творів:

1. У чому виявляється згуртованість нашого класу?
2. Чи вважаю я свій клас дружним?
3. Що потрібно, щоб у нашому класі стало цікаво жити?
4. Чому в нашому класі бувають конфлікти?
5. Чи можна сказати, що в моєму класі справжній колектив?
6. Чи готовий наш клас до справжнього самоврядування?

При аналізі творів про клас, треба, насамперед, звернути увагу на групи більш-менш типових відповідей, а також відповідей нестандартних, яскравих, що відрізняються оригінальністю. Після первинного прочитання всіх творів можна спробувати виділити основні теми (аспекти, моменти, питання), які зустрічаються у більшості творів. Досвід показує, що навіть тільки одне зачитування вибраних місць або цілих творів (звичайно, не називаючи авторів) справляє велике враження й вплив на учнів. Вони одержують можливість зіставити свої думки, оцінки, зрілість суджень з думками інших учнів, їхньою щирістю й глибиною прагнення зрозуміти свій клас і допомогти йому стати справжнім колективом. Матеріали творів дуже часто допомагають підготувати й провести диспут, дискусію, збори.

1.5. ПОРЯДОК ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ за 5-й семестр

Вимоги до звітної документації. По закінченню навчальної практики студент здає таку звітну документацію:

1. **Щоденник** психологічної практики (Додаток 3, 4), до якого додаються:
 - протоколи проведених психодіагностичних обстежень (Додаток 5);
 - психологічна характеристика класного колективу.
 - первинні матеріали (бланки методик, анкети, тестування, малюнки, твори, виконані особисто досліджуваними).

Щоденник візується практичним психологом школи.

2. **Характеристику** на практиканта, підписану директором закладу чи його заступником, практичним психологом, завірену печаткою школи.
3. **Звіт** про проведenu роботу (Додаток 6), обов'язковим компонентом якого є **самоаналіз** роботи студента-практиканта (Додаток 7). У звіті про роботу студенти детально описують всі виконані під час безвідривної практики завдання.

За результатами першого етапу безвідривної практики проводиться підсумкова конференція, виставляється диференційований **залік** (див. стор. 23).

ВИВЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРА 6-й семестр

Відповідно до мети та основних завдань безвідривної психологічної практики пріоритетними завданнями студентів у 6-му семестрі визначено:

1. Формування умінь встановлювати сприятливі стосунки з учнем, побудовані на довірі.
2. Відпрацювання навичок проведення психолого-педагогічних досліджень, які дозволять визначити особливості психічного, особистісного розвитку дитини.
3. Засвоєння умінь складання програми вивчення дитини, враховуючи результати власних спостережень та висновки проведених психодіагностичних технологій.
4. Розробка (якщо це необхідно) разом з класним керівником та шкільним психологом конкретних методів та прийомів корекційної роботи з учнем, які спрямовані на усунення недоліків та вдосконалення особистості дитини.
5. Розвиток навичок узагальнення результатів проведених психодіагностичних досліджень у формі написання психолого-педагогічної характеристики школяра.

2.1. ПРОГРАМА ТА ЗМІСТ ПРАКТИКИ

I. Підготовчий етап

Зміст: підготовка до співбесіди з керівником безвідривної практики з наступних питань.

1. Теоретичні засади і принципи психодіагностичних процедур.
2. Поведінкові прояви психологічних станів і процесів.
3. Основні принципи застосування психодіагностичних методик.
4. Види психодіагностичних процедур, особливості їх застосування.
5. Спостереження як метод психологічного дослідження.
6. Спостереження за поведінковими проявами індивідуально-психологічних характеристик особи (темперамент, характер, інтереси, спрямованість, мотивація, цінності тощо).
7. Спостереження за проявами особливостей темпераменту.
8. Спостереження за проявами характерологічних особливостей.
9. Спостереження за зовнішніми поведінковими проявами психічного стану.
10. Особливості спостереження за процесом спілкування.
11. Візуальна психодіагностика.

12. Способи та прийоми фіксації результатів спостереження.
13. Способи подальшої обробки результатів спостереження.
14. Опитування, його різновиди. Опитування як процес спілкування.
15. Анкетування як діагностичний метод.
16. Психологічне тестування.
17. Дослідження спрямованості особистості.
18. Психодіагностика емоційно-вольової сфери особистості.
19. Дослідження властивостей особистості.
20. Дослідження емоційних проявів та їх розпізнавання.
21. Етичні норми та правила психологічного дослідження.

II. Організаційний етап

Зміст: ознайомлення з програмою практики, участь у настановній конференції.

III. Основний етап

Виконання програми безвідривної психологічної практики згідно індивідуального графіку та плану роботи.

Зміст:

1. Спільно з шкільним психологом визначення і планування роботи студента.
2. Оформлення щоденника практики.
3. Відвідування уроків та позакласних заходів у закріпленому класі.
4. Виконання індивідуального завдання – психодіагностичне обстеження окремого учня, обробка первинних результатів, підготовка висновків, рекомендацій.
5. Складання психолого-педагогічної характеристики учня.
6. Допомога практичному психологу та класному керівнику по запити.

IV. Підсумковий етап

Зміст:

1. Оформлення звітної документації щодо виконання Програми безвідривної психологічної практики.
2. Аналіз та самоаналіз проведеної роботи, обґрунтування структури психодіагностичних карт, перевірка адекватності отриманих результатів та сформульованих висновків і рекомендацій.
3. Підготовка доповіді на звітну конференцію з навчальної практики.

V. Звітний етап

Зміст:

1. Подача матеріалів практики методисту.
2. Звіт за другий етап проведеної на практиці роботи.

2.2. ОРІЄНТОВНА СХЕМА ВИВЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРА

Розділ 1. Загальні дані

- 1.1. Прізвище, ім'я, по батькові учня, дата і місце народження, клас; загальний фізичний розвиток, стан здоров'я, наявність хронічних соматичних захворювань; умови життя та побуту.
- 1.2. Стосунки між членами сім'ї. Наявність та правильність лінії сімейного виховання.

Розділ 2. Взаємостосунки з колективом та ставлення до школи

- 2.1. Загальна характеристика класу: розвиток учнів, вихованість, традиції та вимоги класного колективу.
- 2.2. Становище у колективі: чи користується учень любов'ю та авторитетом, чому, як це виявляється.
- 2.3. Ставлення до вчителів: наявність і демонстрація контактів, любові та поваги до них.

Розділ 3. Особливості навчальної діяльності

- 3.1. Успішність: оцінки, які переважають, порівняльна характеристика успішності учня з різних предметів.
- 3.2. Кругозір, наявна начитаність.
- 3.3. Інтерес до занять та ставлення до навчання: чи із зацікавленням навчається, до яких предметів виявляє схильність, як ставиться до оцінки, як приймає схвалення чи осуд вчителів та батьків, провідні мотиви навчання.
- 3.4. Здатність до навчання: особливості *уваги* (ступінь розвитку довільної та мимовільної уваги, стійкість, концентрації, розподілення уваги, рівень співвідношення довільної та мимовільної уваги).
- 3.5. Рівень та характер розвитку різних видів *пам'яті*, співвідношення довільного та механічного запам'ятовування матеріалу (заучує механічно чи розуміє матеріал, чи володіє способами довільного навмисного запам'ятовування, якою є швидкість та тривалість процесу запам'ятовування та легкість і обсяг відтворення, наявність та характеристика індивідуальних особливостей пам'яті).
- 3.6. Розвиток *мислення*: чи відрізняє істотні ознаки предметів та явищ від неістотних, рівень засвоєння абстрактних та загальних понять, вміння порівнювати, узагальнювати встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити самостійні висновки, чи швидко і самостійно знаходить шляхи розв'язання інтелектуальних завдань .

Розділ 4. Спрямованість особистості та спеціальні здібності

- 4.1. Інтереси: перелік всього чим цікавиться учень, підкреслити характер інтересів з позиції їх глибини та активності, якщо учень не просто виявляє зацікавленість певною галуззю знань чи діяльності, але й серйозно нею займається; детально висвітлити: чи любить читати і про

що саме читає (художню, науково-популярну чи переважно розважальну літературу).

4.2. Про що мріє і що збирається робити у майбутньому (цей аспект у характеристиці слід відмічати, починаючи з 6-го класу).

Розділ 5. Дисциплінованість

5.1. Загальна характеристика поведінки: спокійна, стримана, виявляє надмірну рухливість, непосидючість.

5.2. Виконання шкільного режиму: дотримується-порушує, порушує навмисно чи ненавмисно, ставиться до вимог недбало, не вкладається у відведений час та ін.

5.3. Виконання вимог дорослих: з охотою чи за примусом, чи часто відмовляється виконувати їх і як це пояснює. Зазначити найтипівіші порушення дисципліни.

Розділ 6. Особливості темпераменту та характеру

6.1. Яскраві риси характеру: позитивні та негативні (чуйність, доброта, колективізм, егоїзм, черствість, добросовісність, скромність та ін.)

6.2. Вираженість особливостей темпераменту.

6.3. Настрій, що переважає: веселий, сумний, пригнічений та його стійкість. Чим зумовлені зміни настрою?

Розділ 7. Загальні психолого-педагогічні висновки

7.1. Основні переваги та недоліки особистості, яка формується. Визначення рівня розумового розвитку учня (низький, середній, високий, надвисокий) та моральної вихованості.

7.2. Причини наявних недоліків (внутрішніх чи зовнішніх): умови сімейного виховання, соматичні захворювання, вади у фізичному чи моральному розвитку та ін. Відсутність певних здібностей, вмінь, навичок, невміння навчатися та ін.

7.3. Визначення найважливіших психолого-педагогічних заходів, спрямованих на виправлення, вдосконалення особистості учня, поставлених для шкільного психолога; вчителів та батьків.

2.3. ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ УЧНЯ

Цілі даного завдання наступні:

1. Оволодіння навичками орієнтування в особистісних якостях учня, їхньої психологічної інтерпретації з наступними педагогічними висновками.

2. Формування вмінь застосування основних методів психолого-педагогічного вивчення учня (організація, проведення, фіксація й обробка результатів) і складання письмової психологічної характеристики

Студенту-практиканту рекомендується організувати свою роботу в три етапи:

1. Відновити науково-теоретичні знання по курсам "Загальна психологія", "Психодіагностика", "Вікова й педагогічна психологія".

2. Вибрати об'єкт вивчення (конкретного учня) і організувати збір фактичних даних у відповідності до поданої вище схеми.

3. Осмислити, узагальнити й викласти зібраний матеріал.

Ці етапи взаємозалежні й у ході роботи можуть переплітатися один з одним, хоча самі по собі вони специфічні й вимагають дотримання відповідних вимог.

При вивченні особистості учня важливо пам'ятати, що дитина – специфічний суб'єкт цілісної системи навчально-виховної діяльності. Психіка дитини перебуває у процесі становлення й розвитку, тому при її вивченні варто керуватися певними **принципами**:

Принцип гуманізму й педагогічного оптимізму виливається у вимогу "Не нашкодь!". Будь-яке дослідження повинне допомогти розвитку школяра, а не гальмувати його. Потрібно вірити в майбутнє дитини. Діагноз припускає не тільки встановлення наявного рівня розвитку, але й виявлення його резервів.

Принцип об'єктивності й науковості припускає, що психічний розвиток повинен бути розкритий в його власних закономірностях, і пояснений в поняттях вікової психології.

Принцип комплексності, системності й систематичності передбачає, що вивчення учня проводиться послідовно. При цьому досліджуються не окремо взяті параметри, а простежуються всі сторони розвитку, щоб не тільки контролювати, але й прогнозувати його хід, ставити педагогічні завдання.

Принцип детермінізму означає, що всяке психічне явище взаємозалежне з іншими, що воно опосередковане цілим комплексом причин. Важливо зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки в становленні тих або інших психічних особливостей.

Принцип розвитку психіки свідомості й діяльності має на увазі, що всі психічні особливості дитини перебувають у становленні й основними умовами їхнього розвитку є та або інша діяльність. При цьому діяльність – не тільки одна з умов розвитку психіки, але й один зі шляхів її вивчення.

Принцип єдності свідомості й діяльності означає взаємозв'язок і взаємовплив свідомості й діяльності. Свідомість керує діяльністю, але в діяльності воно й формується. Вивчати свідомість можна опосередковано через діяльність дитини.

Принцип індивідуального й особистісного підходу означає, що загальні закони психічного розвитку проявляються в кожній дитини своєрідно й неповторно.

При написанні психолого-педагогічної характеристики учня варто звернути увагу на наступні моменти:

1. Розкриваючи ту або іншу особливість особистості учня, варто давати можливо більше повний її опис, використовуючи для цього найбільш характерні факти поведінки та дані психодіагностичного дослідження. Наявність фактичного матеріалу й аргументація психологічних висновків – обов'язкова умова характеристики.

2. Глибина характеристики буде визначатися ступенем розкриття справжніх психологічних причин прояву відповідних особистісних якостей учня і засобів педагогічного впливу, що рекомендуються, з урахуванням цих причин.

3. Характеристика пишеться на окремих аркушах, у заголовку вказується на кого вона складена. Відзначається, також, протягом якого часу проводилося вивчення учня і за допомогою яких методів. Готова характеристика повинна бути завірена класним керівником.

2.4. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ (3-4 методики на вибір студента)

Методи діагностики когнітивного розвитку

1. Вивчення короткочасної та довготривалої пам'яті "Заучування 10 слів" О. Лурії.
2. Вивчення короткочасної образної та вербально-логічної пам'яті "Запам'ятовування 9-ти геометричних фігур та 12 слів".
3. Оцінка стійкості уваги "Коректурна проба Бурдона".
4. Оцінка обсягу динамічної уваги – таблиці Горбова.
5. Оцінка переключення уваги – таблиці Шульте.
6. Оцінка вербально-логічного мислення методика "Виключення понять".
7. Дослідження короткочасної пам'яті на склади (на слухове та зорове запам'ятовування слів).
8. Діагностика образного мислення за методикою Г. Айзенка "Знайди закономірність".
9. Дослідження особливостей мислення "Прості аналогії", "Складні аналогії" та "Виділення суттєвих ознак".
10. Вивчення інтелекту "Критеріально-орієнтований особистісний тест розумового розвитку"
11. Тест структури інтелекту Амтхауера.

Методи діагностики розвитку емоційної сфери особистості

1. Шкала особистісної тривожності А. Прихожан (форма А для дітей 10-12 років; форма Б – 13-16 років).
2. Тест шкільної тривожності Філліпса (молодший і середній шкільний вік).
3. Опитувальник особистісної та ситуативної тривожності Спілбергера (середній, старший підлітковий вік, юнацтво).
4. Опитувальник агресивних проявів Басса-Дарки (підлітковий, юнацький вік).
5. Методика визначення шкільної тривожності Кондаша (середній, старший підлітковий вік).
6. Опитувальник САН (старший підлітковий і юнацький вік).

7. Методика діагностика самооцінки психічних станів Айзенка (підлітковий, юнацький вік).

Методи діагностики потребово-мотиваційної та вольової сфер особистості

1. Проективне інтерв'ю Н. Ігнат'євої "Чарівний світ" для оцінки мотиваційної та ціннісної сфери (8-12 років).
2. Вивчення особливостей формування ціннісних орієнтацій М. Рокича (старший шкільний вік).
3. "Рівень суб'єктивного контролю" Дж. Ротера (старший шкільний вік).
4. Вивчення мотивації успіху та уникнення невдач Т. Елерс (старший шкільний вік).
5. Мотивація досягнень та страх невдач М. Магомет-Емінова (старший шкільний вік).
6. Методика "Спрямованість особистості" М. Кучера (старший шкільний вік).
7. Дослідження мотиваційно-вольової сфери за допомогою методики "Тест гумористичних фраз" О. Шмельова (старший шкільний вік).

Психодіагностичні виміри особистості

1. Дослідження самооцінки за методикою Дембо-Рубінштейн (без вікових обмежень).
2. Опитувальник самовідношення В. Століна (старший підлітковий, юнацький вік).
3. Виявлення акцентуацій характеру – опитувальник Шмишека (підлітковий, юнацький вік).
4. Виявлення акцентуацій характеру – ПДО Личко (старший підлітковий, юнацький вік).
5. Методика виявлення рис темпераменту Г. Айзенка ЕРІ.
6. Кольоровий тест М. Люшера.
7. Проективний тест "Неіснуюча тварина".
8. Проективний тест Дж. Бука "Будинок – Дерево – Людина".
9. Проективний тест "Намалюй свій характер".
10. Діагностика особистості за методикою "Психометричний тест" (Деллінгер).

Діагностика міжособистісних стосунків у сім'ї

1. Методика діагностики міжособистісних відносин в сім'ї "Фільм-тест" Р. Жіля (молодші підлітки).
2. Методика діагностика батьківського ставлення А. Варга та В. Століна.
3. Тест "Підлітки про батьків" Шафера (адаптація З. Матейчика та П. Ржичана).
4. Тест незакінчених речень Сакса і Леві.

Профорієнтаційні тести

1. Методика експрес-діагностики властивостей нервової системи за психомоторними показниками Є. Ільїна.
2. Методика визначення нервово-психічної стійкості, ризику дезадаптації у стресі "Прогноз".
3. Методика "Диференційно-діагностичний опитувальник" Є. Клімова.
4. Методика "Карта інтересів".
5. Методика "Комунікативні та організаторські схильності" (КОС-1, КОС-2).
6. Методика діагностики "перепон" у встановленні емоційних контактів В.Бойка.
7. Методика діагностики соціально-психологічних настанов особистості у мотиваційно-потребовій сфері О. Потьомкиної.
8. Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса.

2.5. ПОРЯДОК ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ за 6-й семестр

Вимоги до звітної документації. По закінченню навчальної практики студент здає таку звітну документацію:

1. **Щоденник** психологічної практики (Додаток 3, 4), до якого додаються:
 - протоколи проведених психодіагностичних обстежень (Додаток 5);
 - психологічна характеристика окремого учня (3-4 методики).
 - первинні матеріали (бланки методик, анкети, тестування, малюнки, твори, виконані особисто досліджуваними).*Щоденник візується практичним психологом школи.*
2. **Характеристику** на практиканта, підписану директором закладу чи його заступником, практичним психологом, завірену печаткою школи.

Звіт про проведenu роботу (Додаток 6), обов'язковими компонентами якого є **самоаналіз** роботи студента-практиканта (Додаток 7). У звіті про роботу студенти детально описують всі виконані під час безвідривної практики завдання.

За результатами другого етапу безвідривної практики проводиться підсумкова конференція, виставляється **диференційований залік**.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ БЕЗВІДРИВНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

"Відмінно". "Відмінно" ставиться, якщо студент повністю виконав програму вивчення особистості учня або учнівського колективу, виявив при цьому високий рівень опанування програмового матеріалу, самостійність, збагатив та поглибив теоретичні знання, набув досвіду щодо творчого застосування у навчально-виховній роботі. Уміє отримувати, систематизувати знання і адаптувати їх до процесу дослідження. Уміє спостерігати, аналізувати, узагальнювати психологічні факти, об'єктивно оцінювати поведінку та соціальні дії суб'єктів. Простежується висока якість загального рівня звіту та написання його основних структурних елементів (схеми), наявні протоколи дослідження та додатки. Практикант виявив здатність до рефлексії, уміння аналізувати свою діяльність: правильність постановки мети і завдань; адекватність змісту психологічного дослідження поставленим завданням тощо.

У студента розвинені професійні компетенції:

організаційні:

- уміє ефективно організовувати різні види діяльності з досліджуванним учнем або групою учнів;
- уміє раціонально планувати дослідження у часі;

конструктивні:

- уміє здійснювати індивідуальний підхід;
- демонструє володіння формами, методами та прийомами роботи з дітьми, відповідними індивідуальним і віковим особливостям досліджуваного;

діагностичні:

- уміє адекватно вивчати та аналізувати особливості особистості дитини, застосовуючи різнопланові методики;
- уміє правильно інтерпретувати продукти діяльності школяра;
- коректно визначає рівень розвитку тих чи інших психічних процесів, станів та властивостей учня;

прогностичні:

- уміє прогнозувати результати конкретних педагогічних впливів, розвитку особистості та її соціальних і міжособистісних стосунків;
- уміє формулювати пропозиції науково-практичного та методичного характеру;

комунікативні:

- легко встановлює контакт, уміє цілеспрямовано організовувати спілкування і керувати ним;
- уміє вирішувати конфліктні ситуації, виявляє доброзичливість, дотримується правил "психологічної безпеки".

"Добре". "Добре" ставиться, якщо студент повністю виконав програму вивчення особистості учня або учнівського колективу, виявив при цьому високий рівень опанування програмового матеріалу, самостійність, збагатив та поглибив теоретичні знання, набув досвіду щодо творчого застосування у навчально-виховній роботі. Студент виявив належний рівень теоретичної та практичної підготовки, продемонстрував уміння відібрати суттєву інформацію, необхідну для повного висвітлення результатів спостереження та застосування діагностичних методик. Практикант демонструє достатній рівень самостійної систематизації фактичного матеріалу, здатності до узагальнення і формулювання висновків, визначення мети й основних завдань дослідження. У цілому, спостерігається методологічно грамотне вивчення структури досліджуваного психічного явища (факторів, що впливають на нього). Достатній рівень обґрунтованості висновків і рекомендацій, сформульованих у звіті, інколи поєднується з логічними похибками. Студент виявляє достатній рівень професійної компетентності.

У студента розвинені професійні компетенції:

організаційні:

- виявляє професійну мобільність;
- уміє ефективно організовувати різні види діяльності з досліджуваним учнем або групою учнів;
- уміє раціонально планувати дослідження у часі;

конструктивні:

- уміє здійснювати індивідуальний підхід;
- демонструє володіння методами та прийомами роботи з дітьми, відповідність форм, методів, засобів індивідуальним і віковим особливостям досліджуваного;

діагностичні:

- уміє адекватно вивчати та аналізувати особливості особистості дитини, застосовуючи різнопланові методики;
- уміє правильно інтерпретувати продукти діяльності школяра;
- коректно визначає рівень розвитку тих чи інших психічних процесів, станів та властивостей учня, проте допускає незначні фактичні помилки;

прогностичні:

- уміє прогнозувати результати конкретних педагогічних впливів, розвитку особистості та її соціальних і міжособистісних стосунків;
- уміє формулювати пропозиції науково-практичного та методичного характеру. У формулюванні пропозиції допустив незначні неточності науково-практичного характеру;

комунікативні:

- легко встановлює контакт, уміє цілеспрямовано організовувати спілкування і керувати ним;
- уміє розв'язувати конфліктні ситуації, виявляє доброзичливість, дотримується правил "психологічної безпеки".

"Задовільно". "Задовільно" ставиться в тому випадку, коли студент не зміг успішно впоратися із завданням на спостереження та ефективно використання дослідницьких методів, у результаті опис проведеної роботи виявився досить формалізованим. Мета й основні завдання дослідження сформульовані неточно. Студент демонструє уміння оцінювати відповідність якісних та кількісних показників рівня розвитку пізнавальних процесів, проте інтерпретує результати дослідження неточно, допущені суттєві помилки. Спостерігається недостатній рівень узагальнення і класифікації даних, трапляються неточності у формулюваннях. Інтерпретації результатів спостереження недостатньо переконливі. Висновки дослідження неповні, стереотипні та недостатньо аргументовані. Документація студентом здана невчасно або її оформлення не дуже якісне, трапляються неточності. Спостерігається певна побудова викладу матеріалу, проте логічна послідовність не завжди витримана. Переважну більшість питань програми у звіті висвітлено, проте мають місце похибки й недоречності. Наявні протоколи дослідження та додатки, проте вони оформлені не дуже якісно.

У студента на достатньому рівні розвинені професійні компетенції:

організаційні:

- намагався спостерігати, описувати й узагальнювати психологічні факти, проте практиканту не завжди вдавалося об'єктивно оцінити поведінку та соціальні дії суб'єктів;
- спостерігається недостатній рівень самоаналізу, творчості, ініціативності;

конструктивні:

- спостерігається недостатня повнота опису плану, організації і методів проведення дослідження; відповідність форм, методів, засобів індивідуальним і віковим особливостям досліджуваного не завжди очевидна;

діагностичні:

- намагався вивчати та аналізувати особливості дитини, проте не завжди правильно інтерпретував продукти діяльності школяра;
- не завжди коректно визначав рівень розвитку тих чи інших психічних процесів, станів та властивостей учня.
- застосовані методики не були різноплановими та достатньо трудомісткими;

прогностичні:

- уміє прогнозувати результати конкретних педагогічних впливів, розвитку особистості та її соціальних і міжособистісних стосунків;
- у формулюванні пропозицій допустив неточності науково-практичного та методичного характеру;
- прийоми і методи дослідження були не завжди адекватні поставленим завданням, комунікативні;
- намагався організувати спілкування і керувати ним, встановлював контакт, дотримувався правил "психологічної безпеки".

"Незадовільно". Студент не виконав програми вивчення особистості учня або учнівської групи. Відсутнє уміння дібрати наукову інформацію, необхідну для виконання програми. Студент не володіє методиками діагностики пізнавальних процесів, застосовує їх некоректно, інтерпретувати одержані результати не здатен. За допомогою тестових методик діагностує окремі аспекти міжособистісних стосунків, проте не може спрогнозувати можливі відхилення у поведінці. Психолого-педагогічні рекомендації виховних дій відсутні. Документація у повному обсязі відсутня, протоколів немає, додатки не оформлені.

ЕТИЧНИЙ КОДЕКС ПСИХОЛОГА

На I Установчому з'їзді Товариства психологів України 20 грудня 1990 року в м. Києві прийнято Етичний кодекс психолога. Цей нормативний акт є гарантом високопрофесійної, гуманної, високоморальної діяльності психологів України, здійснюваної залежно від спеціалізації та сфери їх інтересів. Даний Кодекс являє собою сукупність етичних норм, правил поведінки, що склалися у психологічному співтоваристві й регулюють його життєдіяльність. Об'єктом досліджень і впливу психологів є внутрішній світ особистості, тому їхні контакти з іншими людьми повинні бути теплими, доброзичливими, цілющими.

Етичний кодекс сприяє більш успішному здійсненню психологами своєї професійної діяльності. Зокрема, шкільним і вузівським психологам допомагає у підвищенні ефективності навчання і виховання учнів та студентів; психологам у галузі охорони здоров'я – у виконанні функцій, пов'язаних з профілактикою захворювань, лікуванням, реабілітацією пацієнтів; психологам у сфері державного управління – у психологічному забезпеченні загального і галузевого управління.

Заснована Товариством психологів України Комісія з етики проводить роботу, спрямовану на правильне тлумачення психологами Етичного кодексу, здійснює контроль за його додержанням, забезпечує формування у психологів сприйняття цього Кодексу як зобов'язання перед громадськістю, як одного з важливих актів чинного законодавства.

I. Відповідальність

1.1. Психологи несуть особисту відповідальність за свою роботу.

1.2. Психологи зобов'язані всіляко запобігати і не допускати антигуманних наслідків у своїй професійній діяльності.

1.3. Психологи повинні утримуватися від будь-яких дій чи заяв, що загрожують недоторканості особи; не мають права використовувати свої знання і становище з метою приниження людської гідності, пригнічування особистості або маніпулювання нею; несуть відповідальність за додержання пріоритету інтересів людини.

1.4. На психологів покладається відповідальність за надійність використуваних методів та програмного забезпечення, валідність обробки даних досліджень, у тому числі і тих, які проводяться з використанням комп'ютерних технологій.

1.5. Психологи застосовують лише ті знання, якими вони володіють відповідно до своєї кваліфікації, повноважень і соціального статусу.

II. Компетентність

2.1. Психологи постійно поповнюють свої знання про нові наукові досягнення в галузі їхньої діяльності, беруться за розв'язання тільки тих завдань, які належать до сфери їх компетенції. У разі неспосильності завдання

психологи передають його іншому досвідченому фахівцеві або допомагають людині, яка звернулася за підтримкою, налагодити контакт з професіоналами, що можуть надати адекватну допомогу.

2.2. Психологи не застосовують методів і процедур, не апробованих центральними органами Товариства психологів України. У тих випадках, коли психологічні методики лише проходять випробування (з дозволу контрольних органів Товариства), психологи, проводячи експеримент з обмеженим контингентом досліджуваних, попереджають їх про застосування неперевіраних методів і технічних пристроїв або про свій недостатній рівень оволодіння ними.

2.3. Психолог публікує під своїм ім'ям лише ту працю, яка повністю виконана ним самим або містить істотний власний внесок; недопустима публікація з метою особистої, матеріальної вигоди недостатньо підготовлених праць, невалідизованих методик, а психолог не може виконувати практичної роботи, не маючи належної кваліфікації та досвіду.

2.4. Психолог прагне до адекватних знань про свої індивідуальні якості та особливості і визначення меж власних професійних можливостей. Особистісні психологічні проблеми (які негативно впливають на якість виконання обов'язків) можуть бути показником професійної непридатності і мають якомога швидше коригуватись та розв'язуватись психологом.

III. Захист інтересів клієнта

3.1. Психологи суворо додержуються принципу добровільної участі клієнта в обстеженнях. Під час роботи з дітьми, пацієнтами з тяжкими психічними розладами (тобто в крайніх випадках) допускаються відхилення від принципу добровільності, але в межах законодавчих норм; обов'язком психолога є намагання налагодити з клієнтом співробітництво. Психологи утримуються від непотрібних лікувань

3.2. Психологи, вступаючи у контакт з особами, для яких він є обов'язково-примусовим (наприклад, у разі проведення психологічної експертизи), не мають права змушувати клієнта повідомляти відомості поза його волею, не можуть вживати примусових заходів для одержання даних, крім випадків, коли така інформація сприятиме безпеці навколишніх або самого клієнта.

3.3. Психологи не беруть участі в діях, спрямованих проти свободи особи. Вони не мають права змушувати клієнта розповідати про свою життєву філософію, політичні, релігійні чи етичні переконання, не повинні вимагати відмовитися від них.

3.4. Психологи беруть на себе професійну відповідальність за кваліфіковане обстеження, консультування, лікування. Вони домовляються про терміни завершення своєї діяльності або доцільність направлення клієнта до іншого компетентного спеціаліста. Відповідальність з психолога знімається, якщо він упевнився, що інший спеціаліст узяв відповідальність за клієнта на себе.

3.5. Психологи не мають матеріальних або особистих привілеїв, не можуть використовувати свої знання і становище, довірливе ставлення і залежність клієнта у власних корисливих інтересах. У тих випадках, коли послуги є платними, про фінансові умови домовляються заздалегідь; не встановлюється додаткова оплата за консультації і не береться плата з тих, кого психолог навчає або збирається екзаменувати. Якщо клієнт може отримати психологічну допомогу безкоштовно або меншим коштом в іншого фахівця, то психолог інформує про це клієнта.

3.6. Психолог уникає встановлення неофіційних взаємин з клієнтом, якщо це може стати на перешкоді проведенню діагностичної, консультаційної і корекційної роботи з ним. Між психологом і клієнтом не повинно бути статевої близькості у період, коли психолог несе відповідальність за нього.

3.7. Психолог має право вирішувати, на якому етапі консультування або лікування можна дати об'єктивний професійний висновок, а у випадках, коли він не може діяти в інтересах клієнта, роз'яснює йому і батькам (опікунам, піклувальникам) реальний стан справ.

3.8. Висновок за результатами проведеного обстеження чи лікування робить сам психолог, він не може перекладати це на інших. Психолог повинен чітко і однозначно формулювати висновок, так щоб його можна було правильно зрозуміти і використати отримані дані на користь клієнта.

3.9. Психолог не робить висновків і не дає порад, не маючи достовірних знань про клієнта або ситуацію, в якій він перебуває. У звіті (висновку) психолога має міститися лише необхідна і водночас достатня, що відзначається цілковитою надійністю результатів, інформація для розв'язання поставленого завдання, вказуватися межі здійснюваних досліджень, характер виявлених симптомів – постійний чи тимчасовий.

3.10. Психолог у доступній формі повідомляє обстежуваному про поставлений діагноз і методи та засоби допомоги. При цьому він зобов'язаний обачливо і обережно висловлюватися щодо виявлених патологій у психічному стані клієнта. Психолог обов'язково попереджає про те, хто і для чого може використати ці дані; він не може приховувати від людини, які офіційні рішення можуть бути винесені на підставі висновку. Психолог уповноважений особисто запобігати некоректному і неетичному використанню результатів досліджень і повинен виконувати цей обов'язок незалежно від посадової субординації.

IV. Конфіденційність

4.1. Психолог зобов'язаний додержуватися конфіденційності у всьому, що стосується взаємин з клієнтом, його особистого життя і життєвих обставин. Виняток становлять випадки, коли виявлені симптоми є небезпечними для клієнта та інших людей, і психолог зобов'язаний поінформувати тих, хто може надати кваліфіковану допомогу. Конфіденційності можна не додержуватись, якщо клієнт просить або згоджується, аби в його інтересах інформацію було передано іншій особі.

4.2. Психолог не збирає додаткових відомостей про обстежуваного без його згоди і задовольняється лише тією інформацією, яка потрібна для виконання професійного завдання. Запис на магнітну стрічку і відеоплівку, фотографування і занесення інформації про клієнта до комп'ютерних банків даних здійснюються лише за згодою учасників.

4.3. Психолог зобов'язаний оберігати професійну таємницю, не поширювати відомостей, отриманих у процесі діагностичної і корекційної роботи, додержуватись анонімності імені клієнта (наприклад, під час навчання, в публікаціях). Для демонстрації і прослуховування будь-яких матеріалів потрібний письмовий дозвіл людини, за чією згодою вони були записані; на вимогу клієнта матеріали негайно знищуються.

4.4. Документація роботи психологів повинна вміщувати лише професійно необхідні матеріали. До цих матеріалів, пов'язаних з конфіденційним змістом діяльності психологів, має виключатися доступ сторонніх осіб. У тих же випадках, коли психологи звертаються за допомогою до інших фахівців, потрібно спеціально ознайомити їх з питаннями, що стосуються умов і терміну зберігання таких матеріалів, а також обмежень у використанні інформації про клієнта і попередити про міру відповідальності за недодержання конфіденційності.

4.5. Якщо психолог не в змозі надалі виконувати свої функції, він з'ясовує, чи потрібно зберігати матеріали (також і інформацію, занесену до комп'ютера). В разі потреби психолог повинен передати виконання покладених на нього функцій іншому фахівцеві.

4.6. Психолог інформує клієнтів про правила додержання конфіденційності. Смерть або зникнення обстежуваного не звільняє психолога від необхідності зберігати професійну таємницю.

4.7. Психолог не передає методичних матеріалів особам, які не уповноважені здійснювати психологічну діяльність; не розкриває суті і призначення конкретної методики (за винятком доступних роз'яснень правоохоронним і судовим органам).

V. Етичні правила психологічних досліджень

5.1. Планування психологічних досліджень передбачає дотримання таких умов: визначення об'єкта дослідження; чітке й однозначне формулювання його мети і завдань; встановлення контингенту обстежуваних; прогнозування можливостей використання одержаних результатів (наприклад, оцінювання перспективи професійної успішності, формування спільного колективу, психологічного втручання тощо). Психолог самостійно вибирає методи роботи, керуючись при цьому вимогами максимальної ефективності та наукової обґрунтованості.

5.2. Психолог забезпечує цілковиту надійність результатів, відповідає за рішення, які приймають офіційні особи на основі його висновків та рекомендацій, запобігає можливим помилкам в діяльності непрофесіоналів, котрі допомагають у роботі, але не ознайомлені з вимогами, що стосуються

обмежень у використанні інформації про досліджуваних. Психолог несе відповідальність за правильне і доступне роз'яснення непрофесіоналам суті застосовуваних психологічних методів, а також за можливі антигуманні наслідки. Щодо психолога використовується принцип, аналогічний принципу презумпції невинності у судочинстві. Вина психолога в порушенні Етичного кодексу повинна бути доведена Комісією з етики Товариства психологів України.

5.3. Психолог зводить до мінімуму ризик ненавмисного негативного впливу на тих, хто бере участь в експерименті. Коли очікується, що дослідження або лікування може викликати у клієнта психогенну реакцію, психолог повинен отримати дозвіл на проведення роботи з ним Комісії з етики. Якщо умови експерименту потребують необізнаності досліджуваних з його суттю і результатами, психолог має пересвідчитися в тому, що це не завдасть шкоди жодному з учасників досліду. Такі відомості можуть бути розкриті після завершення експериментальної програми.

5.4. Психолог заздалегідь інформує клієнтів про право відмовитись від участі в дослідженні. Коли ж попри це вони дають згоду взяти участь у експерименті, психолог має переконатися в тому, що таке рішення прийняте незалежно від нього або інших осіб (наприклад, батьків, опікунів, піклувальників, які наполягають пройти обстеження).

VI. Кваліфікована пропаганда психології

6.1. Психологи інформують науковців, учителів, лікарів, широку громадськість про свою галузь діяльності на основі об'єктивних, точних даних таким чином, щоб не дискредитувати професію психолога і психологію як науково-практичний комплекс.

6.2. Психолог не виступає з публічними заявами для реклами або самореклами. Вміщуючи у засобах масової інформації оголошення про надання психологічних послуг населенню, повідомляє лише своє ім'я, адресу, номер телефону, професійну кваліфікацію, науковий ступінь, галузь психології, години прийому. В рекламному проспекті не може йтися про суми гонорару, не даються гарантії, не перелічуються здобутки і успішні випадки лікування, консультування, експертизи. Оголошення мають містити інформацію про мету курсів, а не обіцянки, стосовно досягнення специфічних результатів. Психолог повинен брати професійну участь у навчальних програмах для населення, однак він має право робити це лише за умови, якщо вони виключають сумнівні методи і неефективні процедури.

6.3. Поради психолога у засобах масової інформації мають подаватися в узагальненій формі, без посилань на конкретні факти і ситуації, щоб не допустити розголошення конфіденційної інформації. Усні виступи, друковані матеріали, аудіовізуальна та інші публікації, в яких наводяться з ілюстративною метою клінічні випадки, повинні виключати ідентифікування особи, групи чи організації. Методики публікуються лише у формі, яка дає змогу зберегти їх валідність та надійність.

ВІІ. Професійна кооперація

7.1. Психолог, ведучи професійну дискусію, не повинен дискредитувати колег або представників інших професій, які використовують ті самі або інші наукові методи, він має виявляти повагу до наукових шкіл і напрямів. Психолог цінує професійну компетентність, високу культуру та ерудицію, відповідальне ставлення до справи колег та представників інших професій. Якщо ж психолог виявить ненауковість чи неетичність у професійній діяльності колеги, він повинен сприяти виправленню ситуації. У разі неуспіху цих зусиль психолог може виступити з об'єктивною, аргументованою критикою роботи колеги у психологічному співтоваристві. У тих же випадках, коли критика на адресу члена Товариства виявляється суб'єктивною, упередженою, він має право звернутися до Комісії з етики, висновок якої може використати для спростування несправедливих оцінок чи критики.

7.2. Психолог не може застосовувати маніпулятивні методи для здобуття прихильності і привернення на свій бік клієнтури, не повинен намагатися стати монополістом у своїй галузі. Про досягнуті результати в теоретичній і практичній психології він зобов'язаний інформувати психологічну громадськість, ділитися набутиим під час своєї професійної діяльності досвідом.

7.3. Розв'язуючи конкретні завдання обстеження, консультування і лікування людей, психолог вирішує, чи може він використати знання, технічні й адміністративні можливості інших фахівців на благо клієнта та за згодою клієнта вступити в контакт з ними, зокрема особами, які лікують або лікували його раніше. Психолог бере відповідальність за клієнта, лише переконавшись, що той не має клієнтурних стосунків з іншими психологами.

7.4. Психолог забезпечує персонал адекватною інформацією про клієнтів, які користуються його послугами, передає у розпорядження колег тільки надійні й валідизовані психологічні методи, технічний інструментарій і відкриття. Всі професійні взаємовідносини будуються на основі Закону про авторські права.

7.5. У вирішенні спірних питань психолог керується положеннями даного Етичного кодексу. Арбітром може бути Комісія з етики Товариства психологів України.

7.6. За порушення чинного законодавства, Статуту Товариства психологів та Етичного кодексу на психолога можуть бути накладені Комісією з етики такі стягнення:

- попередження;
- догана;
- виключення з членів Товариства.

У разі виявлення порушень психологами, які не є членами Товариства, Комісія з етики звертається до інших громадських організацій чи державних установ з тим, щоб вони вжили необхідних заходів до винного.

7.7. Рішення Комісії з етики може бути скасоване Президією або З'їздом Товариства психологів.

ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ ПСИХОДІАГНОСТИКИ

(за Р.С. Немовим)

Проводити обстеження має право тільки кваліфікований і підготовлений спеціаліст, який дотримується таких професійно-етичних принципів психодіагностики.

1. **Принцип дотримання таємниці** психодіагностики передбачає нерозголошення її результатів без персональної згоди на це тієї особи, яка приймала участь у психодіагностичному дослідженні. Якщо мова йде про неповнолітніх, то на розголошення результатів їх психодіагностики обов'язково потрібна згода батьків або осіб, що їх замінюють і несуть моральну та юридичну відповідальність за дітей.

2. **Принцип наукової обґрунтованості** психодіагностичної методики вимагає того, щоб вона була валідної і надійною, тобто давала такі результати, яким можна довіряти.

3. **Принцип не нанесення збитків** передбачає, що результати психодіагностики ні в якому разі не можна використовувати на шкоду тій людині, яка підлягає психодіагностиці.

4. **Принцип об'єктивності висновків з результатів тестування** вимагає, щоб вони були науково обґрунтованими, тобто витікали із результатів тестування, проведеного за допомогою валідних і надійних методик, а не визначались і ніяк не залежали від суб'єктивних установок тих, хто проводить тестування та користується його результатами.

5. **Принцип ефективності запропонованих рекомендацій** передбачає, що такі рекомендації обов'язково повинні бути корисними для тієї людини, якій вони даються.

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ НОРМИ ПСИХОДІАГНОСТИКИ

1. Людину не можна залучати до обстеження проти її волі, за виключенням особливих випадків, судової або медичної практики, що визначені законом.

2. Перед проведенням психологічного тестування людину необхідно попереджати про те, що в процесі дослідження вона мимовільно може видати таку інформацію про себе, свої думки і почуття, які не завжди усвідомлює.

3. Будь-яка людина, якщо це не визначено законом, має право знати результати свого тестування, а також те, де, ким і як вони можуть бути використані.

4. Результати психологічного тестування пропонуються респонденту в доступній для правильного розуміння формі.

5. При тестуванні неповнолітніх дітей їх батьки або особи, що їх замінюють мають право знати результати тестування дитини.

6. Якщо тестування проводиться з метою визначення рівня психологічного розвитку людини, в конкурсному відборі або при оформленні на роботу, то людина також має право знати не тільки цілі тестування, але і те, ким і на якій основі про неї будуть робитись висновки за результатами тестування.

7. Основна відповідальність за застосування на практиці психологічних тестів лежить на психологах, особах і організаціях, які ними користуються.

**ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ЩОДЕННИКА
З БЕЗВІДРИВНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ**

ТИТУЛЬНИЙ АРКУШ

**Чернігівський національний педагогічний університет
імені Т.Г. Шевченка
Психолого-педагогічний факультет**

**Щоденник
безвідривної психологічної практики**

студента(-ки) III курсу _____ групи
психолого-педагогічного факультету
Прізвище, ім'я, по батькові _____
Щоденник розпочатий 20__ р.
Щоденник закінчений 20__ р.

ПЕРША СТОРІНКА

_____ (повна назва загальноосвітнього навчального закладу)

_____ клас (за яким закріплено студента)

Директор _____
прізвище, ім'я, по батькові

Заступник директора з виховної роботи _____
прізвище, ім'я, по батькові

Практичний психолог _____
прізвище, ім'я, по батькові

Класний керівник _____
прізвище, ім'я, по батькові

Керівник практики _____
прізвище, ім'я, по батькові

Методист практики _____
прізвище, ім'я, по батькові

ДРУГА СТОРІНКА

Список учнів класу

ТРЕТЯ СТОРІНКА

Розклад уроків закріпленого класу

Розпорядок роботи школи:

1 урок _____

2 урок _____

3 урок _____

4 урок _____

5 урок _____

6 урок _____

7 урок _____

ЧЕТВЕРТА СТОРІНКА

Інформація про кабінет психолога

1. Окремий кабінет (якщо немає, то з ким із співробітників) _____

2. Загальний метраж _____

3. Час роботи _____

4. Робоче місце психолога _____

5. Наявність куточка довіри _____

6. Психологічна література (яка Вас зацікавила) _____

7. Наявність діагностичного інструментарію _____

8. Роздатковий матеріал _____

9. Перелік звітної документації _____

ЖУРНАЛ ОБЛІКУ РОБОТИ

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Дата	К-ть годин	Вид роботи	Короткий зміст роботи	З ким проводилась	К-ть осіб

Примітка: до основних напрямків роботи практичного психолога відносяться: психодіагностична, консультаційна, корекційно-відновлювальна та розвивальна робота, психологічна просвіта, навчальна діяльність, організаційно-методична робота і зв'язки з громадськістю.

ПРОТОКОЛ ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ОБСТЕЖЕННЯ

Психолог _____

Дата проведення _____ Час _____

Вид діагностики _____ Клієнт(и) _____
(у разі групової вказати к-ть осіб)

Мета проведення: _____

Інструментарій: _____

Загальні спостереження: _____

Результати: _____

Висновки: _____

Рекомендації: _____

Психолог _____ (підпис)

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ТИТУЛЬНОЇ СТОРІНКИ ЗВІТУ

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

**Чернігівський національний педагогічний університет
імені Т.Г. Шевченка**

Психолого-педагогічний факультет

Кафедра екологічної психології та психічного здоров'я

ЗВІТ

про проходження безвідривної психологічної практики
студента(ки) III курсу ____ гр.

семестр _____

оцінка _____

Методист кафедри:

Дата практики

Звіт складається окремо за кожний семестр.

СТРУКТУРА ЗВІТУ

Титульна сторінка

Зміст

Вступ. У цьому розділі зазначаються база, мета, завдання, структура безвідривної практики, основні напрями теоретичної та практичної роботи, опис підготовчої роботи.

Дайте відповідь на наступні запитання:

1. Характеристика об'єкта практики (бази проходження навчальної практики). Мета та завдання дослідження.

Аналіз концепції дослідження за даною проблемою. Зміст конкретного завдання навчальної практики. Що ви планували спостерігати, вивчати, описувати, з'ясовувати, досліджувати?

2. Чому досліджувана вами тематика є актуальною? У чому Ви вбачаєте суть проблеми?

3. Кого ви досліджували (класний колектив, кількість досліджуваних).

4. Яким чином було організовано спостереження та дослідницька робота? Як складався план роботи, терміни виконання різних видів діяльності. На чію допомогу Ви розраховували? Чи зверталися до класного керівника, чи спиралися на актив класу?

Основна частина. Описується весь процес організації діяльності під час проходження практики, загальні враження від спілкування з адміністрацією, вчителями, психологом. Представляється процедура та хід проведення дослідження. Коротко подаються отримані результати. Формулюються висновки та рекомендації у відповідності до проведеного дослідження. Описуються проблеми, що виникли.

Висновки. Дана частина звіту має розкривати значимість отриманих під час практики результатів, труднощі й проблеми, що виникли в ході роботи практиканта. Важливо відзначити умови й фактори успішного здійснення програми практики.

Текст звіту супроводжується необхідними поясненнями, зразками документів.

Додатки. До звіту варто додати матеріали й документи, які розкривають результати дослідження малої групи (класу) або особистості окремого учня: фотографії, відгуки учнів, батьків, вчителів, психолога тощо.

Обов'язковим додатком являється проведений студентом самоаналіз (Додаток 5).

САМОАНАЛІЗ ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

студента _____

1. Які виникали труднощі під час практики? (вказати причини) _____

2. Від кого залежали причини труднощів? (від Вас, психолога, класного керівника, дітей і т.д.) _____

3. Яких знань Вам не вистачило для виконання завдань практики? _____

4. Самий цікавий фрагмент практики (інтерпретація) _____

5. Складіть психологічний словник із термінів, якими Ви користувалися під час проходження практики

6. Що Вам найбільше вдалося як починаючому психологу? _____

7. Складіть перелік якостей, необхідних практичному психологу. _____

8. Ви автор клятви психолога, складіть її! _____

9. Ваші загальні враження від практики? _____

ЛІТЕРАТУРА

1. Аникеева Н.П. Психологический климат в коллективе. – М., 1989.
2. Байбородова Л.В., Паладьев С.Л., Степанов Е.Н. Изучение эффективности воспитательной системы школы. – Псков, 1994.
3. Вишина А.Ю., Никончук Н.О. Завдання з психології до педагогічної практики студентів випускного курсу спеціальності "Початкове навчання. Практична психологія" : методичні рекомендації. – Житомир, 2001.
4. Воспитательный процесс: изучение эффективности / Под ред. Е.Н. Степанова, Л.В. Байбородовой, А.А. Андреева, С.М. Петровой. – М. : ТЦ "Сфера", 2001.
5. Гільбух Ю.З. Темперамент і пізнавальні здібності школяра. – К., 1992.
6. Гриньова В.М., Лозова В.І. Педагогічна практика : методичні рекомендації студентам-практикантам. – Х., 1995.
7. Гуцало Е.У., Калашникова Л.В. Педагогічна практика студентів передвипускних та випускних курсів педагогічного університету. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2004.
8. Гуцало Е.У. Загальна психологія. Навчально-методичне забезпечення самостійної роботи студентів за КМСОНП. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2005.
9. Дьяконов Г.В. Изучение классного коллектива. Методические рекомендации для студентов педагогических институтов и учителей средних школ. – Кировоград : КГПИ, 1990.
10. Диагностика умственного развития дошкольников / Под ред. Л.А. Венгера, В.В. Холмовской. – М., 1978.
11. Диагностика учебной деятельности и интеллектуального развития детей / Под ред. Д.Б. Эльконина, Л.А. Венгера. – М., 1981.
12. Диагностическая и коррекционная работа школьного психолога / Под ред. И.В. Дубровиной. – М., 1987.
13. Завдання з психології до педагогічної практики для студентів III курсу. Методичні рекомендації / Укл. Т.М. Майстренко, І.В. Кирильчук, О.О. Музика. – Житомир: ЖДПУ, 2001.
14. Изучение личности школьника учителем / Под ред. З.И. Васильевой. – М., 1991.
15. Изучение эффективности воспитательной работы в профессиональных учебных заведениях / Под ред. Л.В. Байбородовой. – Ярославль, 1999.

16. Измерение интеллекта детей: пособие для психолога-практика / Под ред. Ю.З. Гильбуха. – К., 1992.
17. Калашникова Л.В., Гурова О.М. та ін. Психологія розвитку. Навчально-методичний посібник. – Кіровоград, РВЦ КДПУ ім. В.Винниченка, 1999.
18. Классному руководителю / Под ред. М.И. Рожкова. – М., 1999.
19. Классному руководителю о воспитательной системе класса / Под ред. Е.Н. Степанова. – М., 2000.
20. Ковальчук Я. И. Индивидуальный подход в воспитании ребенка. – М., 1985.
21. Кузнецова Н.Б. Изучать, чтобы воспитывать. – М., 1984.
22. Майоров А.Н., Сахарчук Л.Б., Сотов Л.В. Элемент педагогического мониторинга региональных стандартов в управлении. – СПб., 1992.
23. Мак-Вильямс Н. Психоаналитическая диагностика: понимание структуры личности в клиническом процессе. – М. : Независимая фирма "Класс", 1998.
24. Немов Р.С. Психология. Книга 3. – М. : Просвещение "ВЛАДОС", 1995.
25. Овчарова Р.В. Справочная книга школьного психолога. – М., 2000.
26. Лутошкин А.Н. Как вести за собой. – М., 1986.
27. Люшер М. Цвет вашего характера. – М., 1996.
28. Петрушин В.И. "Психологические аспекты деятельности учителя и классного руководителя". – М. : "Педагогический поиск", 2001.
29. Польская О.Я Психологический практикум в школе. – М. : Просвещение, 1979.
30. Практическая психодиагностика: методики и тесты / Сост. Д. Райгородский. – Самара, 1998.
31. Практикум по экспериментальной и прикладной психологии / под ред. А. Крылова. – Л., 1990.
32. Психологические тесты / Сост. Ахмеджанов Э.Р. – М., 1997.
33. Психологическое изучение личности школьника и класса как коллектива/ Под ред. Л И. Уманского. – Кострома, 1978.
34. Рабочая книга школьного психолога / Под ред. И.В. Дубровиной. – М., 1991.
35. Ратанова Т.А., Шляхта Н.Ф. Психодиагностические методы изучения личности. – М., 1998.
36. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога в образовании. – М., 1995.
37. Руководство практического психолога / Под ред. А.Д. Андреевой. – М., 1997.
38. Собчик Л.Н. Метод цветowych выборов. Модифицированный цветовой тест Люшера: методич. руководство. – М., 1990.

39. Скребець В.О. Основи психодіагностики : навч. посіб. : пер. з рос. – 3-е вид., перероб. та доп. – К. : Слово, 2003.
40. Фридман Л.М., Пушкина Т.А., Каплунович И.Я. Изучение личности учащегося и ученических коллективов. – М. : Просвещение, 1988.
41. Шевандрин Н.И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности. – М., 1998.
42. Шпалинский В.Я, Морозов Л.В. Введение в современную психологию личности и коллектива. Учебное пособие. – Харьков, 1995.
43. Энциклопедия психологических тестов: Общение, лидерство, межличностные отношения. – М, 1997.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

ШЛИМАКОВА

Ірина Іванівна

ДУБІНІНА

Діана Еміліївна

ПЕРША ПСИХОЛОГІЧНА ПРАКТИКА

Методичні рекомендації
для студентів 3-го курсу спеціальності "Психологія"
по виконанню завдань та оформленню звітної документації
з безвідривної психологічної практики

Технічний редактор О. Клімова

Комп'ютерна верстка
та макетування О. Клімова

Комп'ютерний набір І. Шлімакова

*Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 17500-6250 ПР від 16.11.2010 р.*

Підписано до друку 28.03.2012 р. Формат 60 x 90 1/16.

Папір офсетний. Друк на різнографі.

Ум. друк. арк. 2,79. Обл.-вид. 2,29.

Наклад 100 прим. Зам. № 566.

Редакційно-видавничий відділ ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка.

14013, вул. Гетьмана Полуботка, 53, к. 208.

Тел. 65-17-99.

chnpu.tipograf@gmail.com

